

STREAM

Support to Regional Aquatic Resources Management

STREAM Journal

Learning and communicating about the livelihoods of fishers and farmers

The STREAM Initiative is supported by AusAID, DFID, FAO, NACA and VSO

Published by the STREAM Initiative, Network of Aquaculture Centres in Asia-Pacific, Suraswadi Building, Department of Fisheries Compound, Kasetsart University Campus, Ladyao, Jatujak, Bangkok, Thailand.

Copyright © The STREAM Initiative 2003

Reproduction of this publication for educational or other non-commercial purposes is authorized without prior permission from the copyright holder, provided the source is fully acknowledged.

Reproduction of this publication for sale or other commercial purposes is prohibited without prior permission from the copyright holder.

Example citation for a *STREAM Journal* article:

Santos, R 2002 Learning from Each Other about Conflict. *STREAM Journal* 1(1), 1-2.

Contents

Natun-an nga mga Paghangop sa Fisheries Resource Management Project <i>Tee-Jay A San Diego</i>	1
Oryentasyon sa SIAD nga Pamaagi kag Buyloganay nga Lokal nga Pagplano para sa Kauswagan <i>Elizabeth M Gonzales</i>	4
Pagtukod sang Grupo, Kadalag-an sa Pagprodukto kag ang Pagtinguha para Mabalabagan ang Pagkuha sang Punongan <i>B K Sahay, K P Singh and S N Pandeya</i>	7
Agrikultura sa Syudad, Pabalik-balik nga Paggamit sang Tubi kag mga Ekonomiya-Lokal: Case Study of Coastal Riverine Settlements of Ondo State, Nigeria <i>Yemi Akegbejo-Samsons</i>	10
Pagsiyasat sang Palangabuhian: Aktwal nga Eksperyensya sa Paggamit sang PRA <i>Pham Minh Tam and Trinh Quang Tu</i>	13
Pamaagi nga Ginatawag Tayuyon nga Palangabuhian para sa Kauswagan sa Pangisda para sa Paghaganhagan sang Kaimulon sa Nakatungdan-nasidlangan nga Vietnam <i>Nguyen Van Tu kag Nguyen Minh Duc</i>	16
Nahanungod sa STREAM Journal	19
Nahanungod sa STREAM	20

Note

Ang ini nga numero sang *STREAM Journal* nagapakita sang lain-lain nga mga artikulo halin sa Pilipinas, India, Nigeria kag Vietnam, nga sa liwat nagarepresenta sang nagakalain-lain nga mga isyu sa diin ang STREAM Initiative nagapalpnag sang pagtuon kag pagpahibalo nahanungod sa palangabuhi-an sang mga mangingisda kag mangunguma.

Ang una nga artikulo ni Tee-Jay A San Diego sang Pilipinas nagalarawan kon paano siya nakatuon upod sa mga miyembro sang komunidad paagi sa pagbuylog sa mga buluhaton sang isa ka proyekto, kag kon paano niya “napalapit ang iya balatyagon sa mga mangingisda samtang natalupangdan (niya) ang mga pagbag-o sa ila nga mga paino-ino paagi sa ila pagresponde sa mga partikular nga mga isyu kag problema nga may kahilabtan sa pangisda”. Ang artikulo ni Elizabeth M Gonzales, halin man sa Pilipinas, nagadokumento kon paano ginapalakat ang isa ka oryentasyon upod sa mga miyembro sang komunidad paagi sa “alternatibo nga pamaagi sa kauswagan para mapadako ang (ila) partisipasyon ... sa lokal nga pang-gobyerno.” Ginapakilala niya man kita kay Manuel Puzon, isa ka mangingisda nga nakapatin-ad sang iya nga kapasidad nga mangin pinuno kag “nangin miyembro sang grupo sang lokal nga manughanas ... ginkuha nga magpatigayon sang mga seminar sa komunidad para sa mga mangingisda”.

Ang ikatlo nga artikulo – ni B K Sahay, K P Singh and S N Pandeya – parte sa *Self-Help Group*¹ sa Jharkhand State sang India, paano sila nag-umpisa kag paano sila nagtingub para mag-atubang sang kumplikto bahin sa isa ka tawo nga nagtuyo panag-iya sang ila punong. Sa una nga kontribusyon sa *STREAM Journal* halin sa Africa, Yemi Akegbejo-Samsons nagapahibalo nahanungod sa isa ka pagtuon nga “nagtan-aw sang epekto sang *urban agriculture coastal riverine environment*² kag ang realidad sang paggamit sang tubi kag ang pabalik-balik nga paggamit sini ... Ondo state” sang Nigeria.

¹ Grupo sang mga boluntaryo nga mga pumuluyo nga nagahatag bulig sa ila komunidad

² Palibot nga lugar malapit sa baybayon kag kasubaan nga sa diin gina-adoptar ang agrikultura sa siyudad nga pamaagi.

Ang duha ka mga artikulo sa katapusan, halin sa Vietnam nga kalakip sang espesyal nga numero sang *SJ1* (4) bahin sa *participatory livelihoods analysis*. Si Pham Minh Tam kag Trinh Quang Tu gasulat bahin sa mga leksyon nga natun-an paagi sa eksperyensya nila sa paghimo sang pagsiyasat sa palangabuhi-an gamit ang *Participatory Rural Appraisal (PRA) tools*. Madason si Nguyen Van Tu and Nguyen Minh Duc naga-estorya bahin sa pag-gamit sang pamaagi nga gamit ang konsepto sang tayuyon nga palangabuhi-an (*sustainable livelihoods approach*) sa pag-implementar sang isa ka proyekto nga may katuyuan sa “pagpa-uswag sang palangabuhi-an sang mga pinaka-imol nga mga tawo sa kaumhan paagi sa paggamit sang tayuyon nga pagdumalahan sang dunang manggad sa baybayon.” (*sustainable aquatic resources management*).

Malipayon nga Pagbasa!

Graham Haylor, STREAM Director
William Savage, *STREAM Journal* Editor
Elizabeth M. Gonzales, *STREAM Journal* (Ilongo) Editor

Natun-an nga mga Paghangop sa Fisheries Resource Management Project

Tee-Jay A San Diego

Ang FRMP kag ang BFAR

Ang anum ka tuig nga Fisheries Resource Management Project (FRMP)³ sang Pilipinas Bureau of Fisheries and Aquatic Resources (BFAR) ginapadalagan halin sa 1998 tubtob sa 2004. Ang matayog nga tinutuyo sang FRMP amo ang masumpong ang pagkadula sang mga dunang manggad sa kadagatan, mahagan-hagan ang kaimulon sa mga lugar sa baybayon, kag mapauswag ang kahimtangan sang mga tawo, paagi sa tatlo ka buluhaton sang proyekto: Pagdumala sang Dunang Manggad sa Kadagatan (Fisheries Resource Management), Pagpangita sang Iban pa nga Palangitan-an (Income Diversification) kag Pagpagpatin-ad sang Kapasidad (Capability-building). Ang FRMP gina-implementar sa bilog nga pungsod sa 18 bays⁴ sa 100 ka munisipalidad, kag ginadumala sang Project Management Office (PMO) nga ginapanguluhan sang isa ka Director.

Sa Rehiyon 6 (Nakatungdan nga Bisayas), ang proyekto yara sa Sapián Bay, nga nagalakis sang 15 ka mga barangay⁵ malapit sa baybayon nga sakop sang tatlo ka munisipyo: Batan sa probinsiya sang Aklan, kag Ivisan kag Sapián probinsiya sang Capiz. Ang pagpatikang sang proyekto (project framework) nagapakig-ugnay man sa sini nga duha ka gobyerno-probinsiyal kag tatlo ka local government units (LGU) bilang kaupod nga manug-implementar. Sa rehiyunal nga lebel, ang Project Implementing Unit (PIU), nagalakis sang katapo sang BFAR 6 nga ginapangunahan sang Regional Project Coordinator, nga naga-organisar sang pagplano, kag mga buluhaton sa aktual nga implementasyon, pagmonitor kag pag-ebalwar.

Eksperyensiya bilang isa ka Miyembro sang PIU

Planning Workshop

Pagkatapos sa kolehiyo, nag-obra ako bilang teknikal nga katapo sang FRMP, nga sa diin nakatuon ako sang pagbuyloganay nga pamaagi sa coastal resources management (CRM)⁶. Ang una nga buluhaton nga napasakopan ko amo ang *planning workshop* nga gintambungan sang mga naga-implementar sang proyekto halin sa PMO, PIU sang mga probinsiya sang Aklan kag Capiz, kag sang *Municipal Fisheries Management Units* (MFMU) sang Batan, Ivisan kag Sapián. Ang resulta sang workshop ang nangin sulundan sa pag-implementar sadto nga tuig. Halin sadtong eksperyensiya, nangin mas pamilyar ako sa estruktura sang proyekto, nakilala ang mga may kahilabtan nga tawo, kag natun-an ang ka-importante sang koordinasyon, aktibo nga partisipasyon sang tanan nga kalakis nga mga sektor kag ang paghatagay sang eksperyensiya sa proseso sang pagplano.

Participatory Coastal Resource Assessment

Ang una ko nga aktual nga eksperyensiya sa du-og nga sa diin ginapatigayon ang proyekto, amo ang Participatory Coastal

Manugpatigayon kag partisipante sang PCRA nga naga-fieldwork sa mangrove area sang Barangay Bilao, Sapián, Probinsiya sang Capiz

³ Sa dugang nga ihibalo bahin sa FRMP, palihog bisita sa www.frmp.org

⁴ Parte sang dagat nga halos napalibutan sang duta

⁵ Ang barangay isa ka pinakagamay nga yunit sang gobyerno - lokal

⁶ Pagdumala sang dunang manggad sa kadagatan

Resource Assessment (PCRA) sang tatlo ka FRMP nga mga barangay sa baybayon sang Ivisan. Pinili nga mga lideres sang mangingisda ang nagpasakop sa PCRA, nga naglakip sang mga *lectures* nahanungod sa mga ekosistema nga yara sa baybayon., *workshops* kag *fieldwork*. Ang mga pumalasadakop ginpangabay sa pagpangita sa ila nga mga mapa sang barangay sang mga nagakalain-lain nga mga *biophysical* nga kinaiya ehemplo, balason nga baybayon, batuhon nga mga hunasan (shore), mga manggad kag kapasidad kag ang paggamit sang mga ini, mga isyu kag mga resulta nga yara sa barangay. Ang fieldwork nga mga buluhaton ginhimo sa may katunggan (mangrove area) para binag-binagon nila ang sa subong nga kahimtangan sang ekosistema kag banabana-on (*evaluate*) ang *resource map* nga ginhimo sa workshop. Kaangay nga mga buluhaton ang ginhimo sa sulod sang isa ka tuig sa tatlo ka mga barangay sang Batan kag siyam ka kabarangayan sang Sapián. Paagi sa proseso, ang mga mangingisda nakahibalo sang mga kahimatangan-sosyal nga may epekto sa palibot nga baybayon kag dagat. Bilang isa ka manugpatigayon sa sini nga mga buluhaton, na-apresyar ko ang kakinahanglanon sang mga tawo nga may kahilabtanon (*stakeholders*) sa pag-implementar sang proyekto, nga may tul-id nga ihibalo nahanungod sa kahimtangan sang ila palibot.

Fish Sanctuary

Kalakip man ako sa pag-establisar sang isa ka sangtuwaryo sang isda kag *fishery reserve* nga yara sa Pito Coral Reef sa Barangay Mambuquiao, Batan, Probinsiya sang Aklan. Gintandaan namon ang *geographic points* sang sangtuwaryo gamit ang Global Positioning System (GPS) para mapat-ud ang iya kalaparon kag para mabutang sa mapa. Ginkonsulta namon ang mga residente sang Barangay Mambuquiao para mapahangop ang importansiya sang sangtuwaryo, basehan nga mga konsepto kag mga plano sang pagdumalahan.. Ang kalabanan sang mga residente pabor sa *proposal* bangud nahangpan na nila ang mga benepisyó. Ang mga tag-iya lang sang mga may pangisdaan sa lugar nga masakpan sang sangtuwaryo ang gapamatok tungod nahibaluan nila nga kuhaon ang ila nga gamit-pangisdaan sa pagsugod establisar sang sangtuwaryo. Pagkatapos sang konsultasyon, ang mga opisyaales sang barangay naghimo sang isa ka resolusyon nga nagapangabay sa gobyerno-munisipal nga magpasa sang ordinansa bahin sa sangtuwaryo. Sa suporta sang Sangguniang Bayan⁷ kag sang komunidad, ang ordinansa ginpasa kag ang sangtuwaryo na-establisar. Sa subong, positibo nga mga pagbag-o ang nareport katulad sang pagtuhaw balik sang mga importante kag malahalón nga mga klase sang isda kag ang pagdamo sang palanguhaon sang mga mangingisda.

Barangay Learning Resource Centers

Isa pa gid sang mga responsibilidad ko amo ang Information, Education and Communication (IEC) nga mga buluhaton sang proyekto. Sa idalum sang Fisheries Resource Management component, ang IEC may katuyuan sa pagpalapnag sang mensahe sa mga *stakeholders* nahanungod sa tayuyon nga pagkonserbar, proteher kag pagdumala sang mga dunang manggad sa kadagatan. Ang mayor nga hilikuton nga ginsugoran sang FRMP sa Sapián Bay amo ang pag-establisar sang Barangay Learning Resource Centers (BLRC). Ang BLRC nagaserbe bilang isa ka bulutangan kag kuluhaan sang impormasyon kag isa ka lugar nga mahiwatan sang mga pulong-pulong, pasine-sine, pagbasa sang mga estoya para sa kabataan, mga *lecture* kag *seminar*. May ginkilala nga custodian sa BLRC para mangin responsable sa pagpadalagan sang mga buluhaton sa sentro. Ang mga aktibidades sa paglansar naglakip sang ribbon-cutting nga seremonya, paghatag sang mga libro kag iban pa nga balasahon, paindis-indis sa paghimo sang *poster* para sa mga kabataan, pagpasine-sine kag pagbasa sang estorya. Sa subong, tatlo ka BLRC ang nalansar sa mga barangay sang Mambuquiao kag Napti sa Batan kag Cabugao sa Ivisan.

Capability-building

Ang FRMP naghimo man sang *capability-building* nga mga bukuhaton kaupod ang mga peoples' organizations (POs) kag kooperatiba nga ginporma sang mga ginkontrata nga mga community organizers (COs). Ang mga talupangdon nga mga buluhaton-paghanas nagalakip:

- Ang Mangrove Nursery Establishment kag Plantation Management sa Barangay Napti kag Barangay Cabugao
- Pagpabisita sang mga lideres sa komunidad sa mga madinalag-on nga mga CRM nga proyekto sa rehiyon

⁷ Lokal nga konseho sa munisipyo nga responsable sa pagpasa sang mga layi ukon ordinansa.

-
- Oryentasyon sa Philippine Fisheries Code of 1998, kag
 - Smoke-boneless bangus (milkfish) training sa Barangay Mambuquiao.

Paagi sa akon partisipasyon sa sini nga mga buluhaton, napalapit ang akon buot sa mga mangingisda samtang nakita ko ang pagbag-o sang ila panghuna-huna paagi sa ila reaksyon sa mga isyu kag problema nga may kaangtanan sa pangisda.

Personal nga Panumduman

Madamo sang mga inisyatibo nga ginhimo nga angot sa tinutuyo sang FRMP sa Sapien Bay. Sa umpisa, ang mga pumuluyo sa komunidad kag mga opisyales gusto sang mga resulta sang proyekto nga makita gilayon katulad sang mga “dole-out” ukon ginahatag nga mga proyekto-palangabuhi-an, apang naga-alang-alang sa mga mauswagon nga proyekto ukon *developmental projects* katulad sang FRMP. Paagi sa sige-sige nga pagpahangop kag kampanya sa IEC, ang mga tawo amat-amat nga nagakilala nga ang kadalag-an maagum paagi sa pasunod nga proseso.

Ang mga resulta sang proyekto waay lang nagalakip sa mga makita nga pag-uswag katulad sang *income-generating projects* kag inprastruktura, kondi yara man sa paglapnag sang ihibalo sang mga pumuluyo kag LGUs sang ila nga important nga papel sa pagdumala sang dunang manggad sa kadagatan. Ang dugang nga ihibalo nila sang ila nga mga direktso kag responsibilidad ang mangin tayuyon nga mahatag sa proyekto, kag isa sa mga palatandaan sang kadalag-an sang FRMP.

Si Tee-Jay A San Diego isa ka katapo-teknikal sang BFAR 6 – FRMP Project Implementing Unit. Mapakig-angotan siya sa t <frmp6@skyinet.net>.

Oryentasyon sa SIAD nga Pamaagi kag Buyloganay nga Pagplano- Lokal para sa Kauswagan

Elizabeth M Gonzales

SIAD

Ang Sustainable Integrated Area Development (SIAD) isa ka alternatibo nga pamaagi sa pag-uswag para mapasanyog ang partisipasyon sang mga pumuluyo sa pagdumalahan-lokal. Isa ini ka *prototype* nga programa sang Philippine Partnership for the Development of Human Resources in Rural Areas (PhilDHRRA), *secretariat* sang isa ka *national network* sang mga NGOs. Bilang estratehiya, nagapundar ini sa mga konsepto sang tayuyon nga pag-uswag (sustainable development) kag paghatag sang gahum sa mga tawo (people's empowerment). Kag ang ginatagaan sang importansiya yara sa pag-*prototype* sang SIAD nga mga komunidad nga ginapili sang mga miyembro sang PhilDHRRA para mapa-ugwad kag mapabaskug ang pinaka-abanse nga *upland, lowland kag coastal sites*. Ang munisipalidad ang ginapili nga *base-planning unit* sa pagpili sang *prototype* nga mga lugar.

Ang mga kritikal nga bahin sang pamaagi sang SIAD nagalakip sang *area profiling and planning, capacity-building, program coordination and partnership-building, resource utilization for community organizing, resource tenure improvement and productivity systems development*. Ang pag-implementar sang SIAD ginasuportahan pa gid sang mga programa sang PhilDHRRA nga yara naka-angot sa mga lugar kag mga serbisyo nga ginapatigayon sang mga katapo sini. Ang mga pagbag-o sa sini nga mga paghimakas sa komunidad ang nagahatag sang kongkreto nga leksyon kag paino-ino sa pagpatuman sang pamaagi sang SIAD .

Ang Buko nga Lugar

Ang Barotac Viejo sa Iloilo isa ka third-class⁸ nga munisipyo mga duha ka oras nga sakay sa norte nga bahin sang Iloilo City. May yari ini nga kabukiran (upland), kapatagan (lowland) kag mga lugar sa baybayon nga amo ang tatlo ka lugar nga kinahanglan sang SIAD. Amo man ini ang lugar sang proyekto nga may titulo, "Engaging the Local Government Unit (LGU) for Participatory Local Governance Towards Municipal Agrarian Reform and Agricultural Development." Ang *Pagduso Sg Agrikultura Sa Tingub Nga Aksyon Sg Mga Organisasyon Sg Mangunguma* (PATANOM), isa ka federasyon sang People's Organizations (PO), ang nagapatigayon sang proyekto sa bulig sang PhilDHRRA. Ang PATANOM naka-organisar sang isa ka *civil society organization* para manguna sa mga inisyatibo. Bangud nga may yara na nga memorandum of agreement (MOA) sa tunga sang LGU kag PATANOM, ang Barotac Viejo isa ka ideyal nga lugar para sa SIAD nga programa.

Ang Oryentasyon

Kalakip sang *capability-building* nga mga buluhaton, isa ka oryentasyon sa SIAD and ginhimo sang Nobyembre 2002 sa munisipyo sang Barotac Viejo. Treynta y singko ka partisipante ang nagtambong sa oryentasyon, bilang representante sang mga

Manuel Puzon (wala) sa isa ka SIAD external evaluation sa Inopacan

⁸ Klasipikasyon pang-ekonomiya sang isa ka munisipalidad nga may average nga income kada tuig nga nagabalar 21-27 milyones pesos (US\$ 420,000-540,000).

mangunguma, mangingisda, katutubo nga mga tawo, *senior citizens*, kababaihan, kag mga manugmaneho sang jeepney kag tricycle. Ang mga tumalambong ginpangabay nga magpakilala sang ila lawas kag ang pagpahayag sang ila nga mga ginapanan-aw nga matabo sa oryentasyon ginpatigayon man. Isa ka lecture bahin sa SIAD ginhatag ni Josephine Savaris, PhilDHRRA's Program Coordinator. Ang mga tumalambong ginpahangop sang kahulogan, konsepto, prinsipyo kag kinaiya sang SIAD.

Mga Testimonya

Isa ka *video documentary* nga may titulo "A Town Speaks", nagpakita sang eksperyensya sang SIAD halin sang 1994 tubtob sang 2001 sa *pilot site* sa Inopacan, Leyte. Nagrekord ini sang mga testimonya sang mga representante nga grupo halin sa nagakalain-lain nga sektor kon paano ang SIAD nakaapekto sang ila mga palangabuhian. Ang isa ka talupangdon nga testimonya amo ang iya ni Manuel Puzon, isa ka mangingisda nga graduado sa elementarya nga nag-umpisa bilang miyembro sang isa ka organisasyon sang mga mangingisda kag nagahipos lang kag gapamati sang masami kada pulong-pulong. Sa padayon nga pagbuylog sa SIAD nga mga buluhaton, amat-amat niya napatin-ad ang iya kapasidad sa pagpamuno sang grupo kag makita ini nga pagbag-o sang iya nga mga kaupod. Si Manuel napili nga mangin vice-presidente sang iya organisasyon kag nangin miyembro sang grupo sang lokal nga tagapaghanas nga ginakuha para magpatigayon sang mga seminars para sa mga organisasyon sang mangingisda. Sa subong, ga-empleyo siya sa munisipalidad sang Inopacan para magpatigayon sa pag-organisar sang mga komunidad sa iban nga mga barangay⁹ nga sakop sang Inopacan.

Buyloganay nga Pagplano- Lokal para sa Kauswagan

Ang *session* sa hapon nagsugod sa pag-lecture sang *Participatory Local Development Planning* (PLDP), isa ka modelo nga nagapakita sang detalye kon paano giyahan ang pag-uswag sang isa ka partikular nga lugar. Ang *Comprehensive Land Use Plan* (CLUP) nga ginahimo sang LGU isa ka ehemplo sini. Bangud nga ang CLUP isa ka buluhaton nga ginapa-obra sandig sa sugo sang *Local Government Code* (LGC) sang 1991, amo ini ang *entry point* nga gingamit sang PhilDHRRA sa pag-adoptar sang SIAD sa iya *pilot site* sa Inopacan. Isa ka *video documentary* – "The Bold Steps Towards Sustainable Integrated Area Development" – ang ginpakita bahin sa PLDP nga mga aktibidades sa Inopacan. Nagpakita ini sang pasunod nga mga proseso nga ginpatigayon sang PhilDHRRA nga nagresulta sa pagdihon sang 30-year CLUP para sa Inopacan. Eskaparate ini sang buyloganay nga paghimakas sang LGU, mga organisasyon kag ahensiya sang gobyerno, NGO kag PO, nga nagbunga sang isa ka tayuyon nga pag-uswag..

Representasyon sang Lokal nga mga Sector

Ang pangtapos nga buluhaton amo ang *Local Sectoral Representation (LSR): Advocacy for Making Participatory Governance a Reality*. Ang LSR yara nakasaad sa LGC sang 1991. Bangud wala sang klaro nga proseso sa eleksiyon, para sa LSR, wala ini napatuman sa lokal nga lebel. Ang mga sumalakdag sa Kongreso kag Senado nag-esponsor sang isa ka *bill* nahanungod sa LSR. Apang para mapadasig ang pagpasa sang *bill*, isa ka *signature campaign* ang ginsuguran sang mga NGO sa palibot sang pungsod.

Sa katapusan, ginpaathag sang tul-id ni Josephine Savaris nga ang pamaagi sang SIAD naga-rekognisar sang kaimportante sa pagbuylog upod sa mga LGU tungod nga sila ang may gahum-lehislatura para mapaseguro (institutionalize) nga malakip ang mga ginapaalinton nga mga inisyatibo nga ginhimo sang mga gakaalain-lain nga mga grupo-sektoral sa munisipalidad.

Masunod nga mga Buluhaton

Para sa madason nga buluhaton, duha ka hugpong sa paghanas sa *Participatory Rural Appraisal* (PRA) ang ginhimo sang Marso 2003. Lima ka tawo halin sa kada isa sang 26 ka mga barangay ang ginhingyo para magpartisipar sa duha ka hugnat sang paghanas. Mangin opisyal nga lokal nga manugsiyasat sang ila mga barangay. Ang kadamuan mga *barangay health workers* (BHW), *barangay nutrition scholars* (BNS) kag *services point officers* (BSPO) nga hapos mahanas sa

⁹ Pinakagamay nga yunit sang pag-gobyerno pareho sang village.

pagkolekta sang data. Sa subong, ang mga aktibidades para sa pagkolekta sang data nga ginapatigayon sa tanan nga mga barangay. Kon makumpleto na ini, nagaplano ang PATANOM nga magkuha sang isa ka *statistician* para magbulig kag maghanas sang mga *local researchers* para magproseso sang mga data.

Nahanungod sa Local Sectoral Representation, mga kopya sang “call for action” – nga napirmahan sang presidente sang mga PO sa kabilugan nga pungsod – ang ginpadala sa kada Senador sa tion sang pagbukas sang Senado sa Abril 2003.

Si Elizabeth M Gonzales ang STREAM Philippines Communications Hub Manager. Mapakig-angotan siya sa <streambfar-phil@skyinet.net>.

Sa dugang nga ihibalo nahanungod sa SIAD kag sa “significant change” story ni Manuel Puzon, palihog makipag-angot kay Josephine Savaris sa <pvs@cebu.ph.inter.net>.

Pagtukod sang Grupo, Kadalag-an sa Pagprodukto kag ang Pagtinguha para Mabalabagan ang Pagkuha sang Punongan

B K Sahay, K P Singh and S N Pandeya

Ang Pag-umpisa

Ang mga buluhaton sang KRIBP-E¹⁰ bahin sa paninlo sang punong, panghawan sang mga hilamon kag pag-gamit sang apog ginsuguran sadtong 1996 sa Amber Toli sakop sang Nehalu, nga sang una ginatawag nga Estado sang Bihar kag subong ginatawag na nga Jharkhand. Ang komon nga punongan (*Maria bundh*) nga nagalapad sang 1.96 acres ginpanag-iyahan sang mga pumuluyo kag ginagamit sang tanan para sa paliguan sang tawo kag kasapatan, kag irigasyon. Antes sa 1996, wala pa sang akwakultura. Sang 1996, ang grupo nga ginatawag, "the Young Generation Group (a Self-Help Group) of Amber Toli", nga may mga katapo halin sa 36 ka panimalay, nagsugod sagud sang isda sa punong. Ginhanas sila sang KRIBP-E, kag sang Hunyo nagbuhi na sila sang similya halin sa SRI¹¹ (10,000 ka malatudlo nga similya ukon *fingerlings* nga may kakakuon nga 30 mm). Ang mga pumuluyo naghimo sang plano: ano ang ila kinahanglanon halin sa proyekto, ano ang mahatag nila nga mga kinahanglanon kag sin-o ang mga responsable sa mga nagakalainlain nga buluhaton. Ang grupo nagbutang man sang mga miyembro nga responsable sa pagpakaon sang ginasagud nga isda, pagbantay kag pagdumala kag pagpasunod sang mga buluhaton sa punong. Ang mga pumuluyo nagahatag sang abono-organiko nga nasulod sa alat, mga 60-70 ka kilo nga mala nga ipot sang baka kada semana. Ang proyekto naghatag sang apog, upa kag mga bulong para matapna ang masakit sa isda. Ang mga similya ginbutang sa *hapa net*¹², ginbulong kag ginbuhi-an sa punong.

Resulta

Sang 1996, wala sang nagakadapat nga kanal kag pamuerta (outlet facility) para alagyan sang tubi halin sa punong, gani ang grupo indi gid kapatubas sang maayo. Naghaw-as sila sang Marso kag nakakuha sang Rs 6,000. Wala sila sang daku nga lambat kag wala mahanas. Nag-arkila sila sang lambat sa pihak nga barangay nga ginbayaran nila sang Rs 200. Sang 1997, ang pumuluyo nagpadayon sang ila buluhaton kag nagdugang sila sang duha ka kilo nga similya nga ginbakal halin sa merkado-lokal sang Bharno.

Ang grupo nagapakita sang madinalag-on nila nga ani

Ang haw-as sang isda sadto nga tuig nangin mas maayo kag nagbili ang ila ginbaligya sang Rs 9,000; ang iban sang mga gulang na nga isda nagadaku na sang 3-3.5 ka kilo. Sa ini nga tion naghulam na sila sang lambat sa Birsa Agricultural University. Gintinguhaan nila nga mapung-gan ang pag-guwa sang isda paagi sa pagbutang sang lambat nga human sa kawayan, apang bangud sang mabaskug nga ulan, wala sila nangin madinalag-on kag katulad sadtong 1996, nadulaan sila sang madamo nga isda. Nabinag-binag nila nga samtang wala sang nagakaigo nga gulukaan nga kanal kag pamuerta, indi gid sila mangin madinalag-on. Gani nagkasugot sila nga maghimo sang isa ka plano ukon proposal. Sa bulig sang (subong) GVT nga proyekto, sang 1998, napatigayon pundar ang kanal-guluhaan sa bili nga Rs 60,000. Ang mga pumuluyo naghatag man sang ila nga kabudlay nga ginbayaran lang sang tunga sang ila masami nga panukot.

¹⁰ Pyoyekto nga ginpunduhan sang DFID sa nasidlangan nga India sa KRIBHCO, subong ginatawag nga Gramin Vikas Trust ukon GVT

¹¹ Society for Rural Industrialisation

¹² Magamay nga lambat nga daw sulì nga moskitero kag may mapino nga mata.

Sa sini nga mga tinion, ang mga pumuluyo kag mga *jankars* nakaagi na sang madamo nga paghanas halin sa proyekto kag nag-uswag sang daku ang ila ihibalo. Ang natipon sang grupo naglab-ot na sa mga Rs 18,000 (12,000 sa bangko kag 12% nga tuigan nga interes; 6,000 sa credit kag savings nga may bulanan nga interes nga 5%). Ang nagadalagan nga bulanan nga interes sa kabarangayan nagalab-ot sa 10%. Sa bahin sang pagbaligya, kon ang grupo makahaw-as sang 30-40 ka kilo, ginabaligya nila ini sa ila lang nga mga katapo kag sa iban pa nga mga pumuluyo. Kon maghaw-as sila kada Marso, madamo nga tawo ang nagatambong. Una anay ginabaligya nila sa mga miyembro sa bili nga Rs30 kag sa mga kaingud sa bili nga Rs 40, kag ulihi na ugaling sa mga taga-iban nga lugar, apang sa masami wala na sang nagakabilin para sa iban.

Kumplekto – Pakig-angkon sang isa ka Tawo kag ang Paghimakas sang Pumuluyo

Samtang padayon ang paghimo sang kanal kag pamuwerta sadtong 1998, may isa ka tawo sa amo man nga barangay – nga nagapuyo sa Ranchi¹³ kag nagatrabaho sa *survey office* – ang nagkadto sa GVT Bihar State Coordinator (SC), para angkunon nga iya personal nga propiedad ang lote gani untaton ang pagtrabaho didto. Apang sadto nga tinion mga 80% na nga natapos ang paghimo sang kanal. Ang tagreklamo ginpangabay sang katapo sang proyekto nga hambalan lang sang maayo ang kaso upod sa mga pumuluyo. Samtang wala pa sang nakahisugtanang, ang papeles sang tagreklamo ginhatag sa Circle Office (CO) Bero para mapamatud-an ang pagpanag-iyang sang duta, kag nagpangabay nga pahila-on ang KRIBP-E sang resulta sang ila pagsiyasat.

Napamatud-an nga indi matuod ang reklamo kag wala sang kasulatan nga nakarehistro sa amo nga duta. Sa dugang pa, wala sa opisina sang dokumento nga nagapakita sang pagbayad sang *revenue* nga ginapatuman, nga isa sa mga importante nga dokumento nga magapamatuod sang iya pagpanag-iyang. Ang tagreklamo nagbalik sa opisina upod sang duha ka tawo para mag-estorya sa Bihar SC sang GVT kag Nehalu Community Organizer. Nagkasugot sila nga wala sang reklamo sa pagpahimo sang kanal para sa kaayuhan sang mga pumuluyo, gani natapos ang paghimo sini. Nagbisita ang *Additional District Magistrate* sang Ranchi sadtong Pebrero1998 para tan-awon ang akwakultura nga ginahimo sang grupo kag nag-aprobar sang proyekto sa pagpahimo sang isa ka palabutuhan ukon *hatchery* sa bili nga Rs 600,000, nga may una nga hulugan nga Rs 100,000 nga nabaton sa hingapusan sadto nga tuig. Nagbisita sila sa lugar kag nag butang sang palatandaan sang pagapatindugan sang *hatchery*.

Punong nga may kumplikto –sin-o ang gapanag-iyang?

Sang nakita na nga madinalag-on ang punong kag ang pagbulig sang gobyerno, nagreklamo uli ang tawo. Gani nagpangabay ang KRIBP-E sa Circle Office nga klaruhon ang pagpanag-iyang kag ang mga papeles ginpadala sa LRDC¹⁴ Ranchi. Ang tagreklamo nagbuko nga haw-ason ang isda paagi sa pagbayad sang dalagkuan nga tawo nga maghaw-as, apang ang mga pumuluyo nag-ugyon kag napung-gan ang iya malain nga buko. Nagpahimo man siya sang FIR¹⁵ sa pila ka mga pumuluyo kag nagpasaka sang kaso sa hukuman bahin sa pagpanag-iyang sang punong.

Sadtong1970, may pangkabilugan nga paghatag sang kadutaan sang gobyerno sa mga pumuluyo – “ang pagpanghatag sang Pata” – nga wala sang nagaka-igo nga mga pagsulundan. Ang papeles sang tagreklamo (halin 1977) mga 27 na ka tuig kag wala sang *record* sa LRDC. Ang papeles nagapakita nga ang lote isa ka *fallow land*¹⁶, samtang ang record sang Circular Office nagahambal

¹³ Subong kapital nga siyudad sang Estado sang Jharkhand

¹⁴ Land Reform Deputy Collector, government official looking at land-related issues at district level

¹⁵ First Investigation Report (ang kaso nga ginapasaka sa polisiya pagkatapos sang isa ka insidente)

¹⁶ Duta nga wala gina-umhan.

nga ang lote nga ini may *bundh* – isa ka malapad nga earthen bund – nga indi puwede mangin personal nga propiedad. Ang *bundh* ginbayaran sang Block Office, nga ginpundar sang gobyerno sadtong 1970. Gani nagapamatu-od nga ini isa ka duta sang gobyerno,

Ang mga pumuluyo nagpulong-pulong kag nagkolekta sang mga papeles nga may kaangtanan sa pagpanag-iya sang amo nga punong. Ang kaso ginsaylo sa korte sang LRDC nga may rekomendasyon halin sa Circle Officer nga nagapabor sa mga pumuluyo. Ang grupo buylog nga nagrepresentar sang mga isyu sa lokal nga MLA¹⁷, nga nagrekomendar man sa LRDC apin sa mga pumuluyo – nga ini isa ka punong pangkomunidad kag wala ginapanag-iyahan sang isa lang ka tawo. Ang kaso yara pa gihapon sa korte sang LRDC. Ang punong yara subong sa panag-iya sang mga pumuluyo kag sadtong 2002, nagbuhi sila sang 6 ka kilo nga mga *fingerlings*.

Katapusan

Ang grupo hugpong gid kag may tul-id nga paghangop sang ila mga diretso. May mga pamaagi sila nga naplano sa pag-atubang sang ano man nga sitwasyon nga magatuhaw. Sa pinakalala nga sitwasyon, nagapabor sila nga maghimo sang iban nga mga punong para padayunon ang ila nasuguran nga buluhaton kag indi pagpabayaang nga madula ang ila natun-an nga ihibalo sa akwakultura.

Si Mr B K Sahay, Field Specialist Social Development; Dr K P Singh, Field Specialist Aquaculture (retired) kag Mr S N Pandeya, Field Specialist Monitoring and Evaluation yara sa GVT East sa Ranchi, Jharkhand. Mapakig-angotan sila sa <rch_gvteirfp@sancharnet.in>.

¹⁷ Lokal nga ginaboto nga representante sa lehiistratura sang estado.

Agrikultura sa Syudad, Pabalik-balik nga Paggamit sang Tubi kag Mga Ekonomiya-Lokal: Case Study of Coastal Riverine Settlements of Ondo State, Nigeria

Yemi Akegbejo-Samsons

Umpisa kag Pamaagi

Mga 40% sang populasyon sang kalibutan nagapuyo sa sulod sang 60 ka kilometro halin sa baybayon. Sa Africa; ang direksyon sa pagdaku sang populasyon nagapakita nga ang ini nga pigura magata-as sang 75% sa sulod sang madason nga isa ka gatos ka tuig ukon *century* (Odada, 2002). Ang *coastal wetlands*¹⁸ sang Sub-Saharan Africa yara sa midair nga pagbag-o, sa pagdamo sang populasyon bangud sang mga *rural-urban migrants*¹⁹ kag mga *political refugees*²⁰, nagadamo nga kumpetensiya sa pag-gamit sang dunang manggad kag lugar ilistarang, lapnag nga polusyon kag pagkambyo sang malapad nga lugar sa baybayon sa paghandum sang madasig nga pag-uswag sang ekonomiya (Hatzilios et al, 1994).

*Ang urban agriculture*²¹(UA) ginakilala bilang isa ka industriya nga yara sa sulod (intra-urban), ukon sa kilid (peri-urban) sang, isa ka banwa, syudad ukon daku nga syudad (metropolis). Ang UA nagapadamo ukon nagapadaku, nagaproseso kag nagahatag sang nagakalain-lain nga pagkaon kag indi-pagkaon nga produkto, gamit ang pangkatawhan kag material nga kapasidad kag dunang manggad, mga produkto kag serbisyo nga makit-an sa sulod kag palibot sa lugar sa syudad, kag, sa pagbalos nagahatag sang pangkatawhan kag materyal nga mga butang, mga produkto kag serbisyo sa sina nga lugar sa syudad (Mougeot, 2000). Sa pagdako sang populasyon sang katawhan sa bilog nga kalibutan, ang sobra nga pagpanginpulos sang manggad nga yara sa duta kag mga binag-o nga mga teknolohiya, may yara nga nagalpnag nga pagsalig sa kadagatan para sa nagakalain-lain nga masami nagakumplekto nga pag-gamit katulad sang pagpanghayag sang pagkaon, ang paghaboy sang basura. Transportasyon kag komunikasyon, pagkuha sang mga mineral, kag rekreasyon.

Ang ini nga artikulo nagatan-aw sang epekto sang UA sa palibot sang baybayon kag ang reyalidad sa pag-gamit sang tubi sa linaw kag suba, kag ang pabalik-balik (re-use) nga pag-gamit sang tubi halin sa sini nga mga lugar nga gina-estudyuhan. Ang pagsiyasat ginhimo *coastal riverine wetland area*²² sang Estado sang Ondo – nga may dulunan sa nasidlangan nga suba sang Benin sa Estado sang Edo, sa natungdan sang baybayon sang Estado sang Ogun kag sa norte sang propiedad sang gobyerno lokal sang Okitipupa kag Irele. Kapareho ini sang amihan-nakatungdan nga baybayon sang Nigeria, nga nakilala nga may malapad nga mga linaw ukon *lagoons* kag *river-delta system*. Nagalakip ini sang latitudes 4-6⁰ N kag parte ini sang 853 ka kilometro sang malaba nga baybayon ukon coastline sang Nigeria.

Ang mga aktibidades nga angot sa *urban agriculture* ginsayasat paagi sa mga *interviews* kag structured *questionnaire* nga ginpanghatag sa mga mangingisda kag mangunguma kada pulong-pulong sa kabarangayan halin sang Hulyo hasta Disyembre 2002. Ang mga impormasyon nga ginhatag sang mga mangunguma ginbinag-binag kag ang mga aktibidades nga may kaangtanan sa *urban agriculture* ginkilala. Ang *water recycling*²³ kag *reuse options* kag pamaagi gin-imbestigat. Mga problema angot sa pag-gamit sang tubi kag *re-use* gin-imbestigat man. Ang klase kag kondisyon sang tubi (kalidad, kadamuon kag polusyon) ginsayasat man paagi sa *on-the-spot* nga pagbisita sa mga pinili nga mga kabarangayan kag ang pag-analisar sa laboratoryo sang mga sample sang tubi

¹⁸ Lugar sa baybayon nga malab-ot sang tubi

¹⁹ Mga tawo nga nagasaylo-saylo sang puluy-an sa kaumhan kag syudad.

²⁰ Mga nagabakwit bangud sa politika

²¹ Agrikultura sa syudad

²² Lugar sa may baybayon kag kasubaan nga masami malab-ot sang tubi

²³ Pabalik-balik nga pag-gamit sang tubi halin sa linaw kag sang mga pumuluyo kag industriya sa palibot.

nga nakuha halin sa nagakalain-lain nga barangay. Ang tubi nga makuha nga may nagakaigo nga kalidad gin-estudyuhan man.

Resulta

Ang mga Tawo kag ang Ila Palangabuhian

Ang lugar ginapuy-an sang tatlo ka mayor nga katutubo nga grupo: ang Ilajes, nga nagasakop sang mga 2/3 sang populasyon, ang Ijaw Arogbos, kag ang Ijaw Apois, ang grupo nga nagahambal sang Yoruba nga linguahe. Ang duha ka grupo sang Ijaw nagasakop lang sang 1/3 sang populasyon. Laban sa ila mangingisda kag pila lang ang may palangitan-an nga iban. Mga 23% sang mga lalaki kag babayi ang nagpangisda. Ang mga lokal nga industriya nagalakip sang paghimo sang *gin*²⁴, *iron smelting*²⁵, pag-obra sang lambat kag baroto. Ang mga palangitan-an nagalakip sang pagpanguma, pagbaligya kag pagpasahe sang baroto.

Mga Benepisyu sang UA

Ang pag-adoptar sang UA may madamo sang benepisyu para sa palibot kag katawhan:

- Ang kinahanglanon sa pagkaon sa syudad kag kabarangayan na-observerahan nga mas mataas sang sa *supply* sa mga lugar nga ang UA indi puwede ma-adoptar. Ang mga mangingisda nagasalig sa *supplies* nga halin sa mga banwa nga may dulungkaan ukon “port towns” katulad sang Igbokoda, Atijere, Igbobini kag Mahin. Ang mga panimalay sa katunga nga mga lugar-ilistarang ukon *settlements* nagagasto sang 50-75% sang ila kita para sa pagkaon.
- Sa lugar nga sa diin ang UA madinalag-on nga gina-implementar, ang tingi nga bili sang lokal nga ulutanon kag kararoton mas manubo sang sa mga *settlements* nga indi maka-implementar sang UA.
- Ang kinaugalingon nga pagprodukto sang kalan-on sa ulumhan ang nagahatag sang pagkaon para sa ikaayong lawas nga kon tani indi masarangan baklon sang panimalay nga may manubo sang kita.
- Ang epekto sang UA sa kaayuhan sang komunidad mataas sa mga *coastal centers* katulad sang Aiyetoro, Ajegunle, Idiogba kag Mahin. Ang mga mangunguma kag mangingisda nagabulig sa kaayuhan sang komunidad paagi sa paghatag sang trabaho sa mga pamatan-on kag mga graduado sa *high school*, nga nagabulig pamunyang kag pagmintinar sang mga harden kag mga plantasyon sang pinya, mais, okra, melon kag iban pa nga prutas. Ang direkta nga pagbaligya sang mga produkto isa ka-importante nga butang sa komunidad.
- Ang mga babayi ang pinakadaku nga grupo sa UA, nga sa diin sila may kahilabtan sa tanan nga bahin sang pagprodukto katulad sang simple nga pagpanguma, pag-ani kag pagbaligya sang mga produkto.
- Sa bahin sang kuwarta, ang kita sa pagpangisda mas mataas sang sa UA sang mga sobra sa 65%. Ugaling, ang mga mangingisda mas gusto nga magkumbinar sang UA kag pagpangisda bangud nga kinahanglanon nila ang ini nga mga produkto halin sa UA para sa adlaw-adlaw nga pagkaon sang ila pamilya.

Pag-gamit sang Tubi

Ang tubi nga para sa ilimnon sang tawo kag gamit sa balay gahalin sa ulan; bubon ukon tasok; kag sapa, suba kag kanal nga yara sa palibot. Mga sobra sa 80% sang kinahanglanon nga tubi sa kabalayan ang gahalin sa mga naulihi nga nakalista nga kuluhaan sang tubi sa lugar sang Mahin, Idiogba, Ajegunle, Ugbonla, Kiribi kag Gbolowo. Ang tubi para sa ulumhan nagahalin sa mga kanal kag kasubaan sa tanan nga mga gin-estudyuhan nga mga syudad malapit sa baybayon (*coastal cities*). Ang *urban kag rural agriculture* daw amo ang mayor nga konsumidor sang bisan ano lang nga klase sang tubi. Laban sa mga ginbisitahan nga *coastal cities*, sobra sa 75% sang palayan ginapatubigan paagi sa mga kanal nga direkta nakaangot sa mga sapa, kag kalabanan yara nakaplastar sa *floodplains* ukon matapan nga lugar sa palibot sang sapa ukon suba. Masobra sa

²⁴ Ilimnon nga may alcohol kag makahulubog imnon kon sobra.

²⁵ Pagtunaw sang salsalon para himuon ukon pormahon sa iban nga butang ukon galamiton.

90% sang mga gin-estudyuhan nga lugar (*sampled areas*) nagakonsumo sang wala mabulong nga tubi nga direkta nga ginakuha sa ginahalanan. Ang implikasyon sini sa ikaayong lawas nagalakisang pagtuhaw sang lupot ukon *diarrhea*, mataas nga hilanat ukon *typhoid*, kag iban pa nga mga simtoma sang sakit nga halin sa tubi. Pareho nga kalidad sang tubi ang nakit-an nga ginagamit kag pabalik-balik nga ginagamit para sa kinahanglanon sang tawo, sapat kag agrikultura.

Katapusan

Ang nagalala nga kalidad sang tubi, problema sa katinlo kag ikaayong lawas ang makit-an sa lugar nga gin-estudyuhan. Ang kakulang sang kasilyas kag nagakadapat nga pagdumala sang basura sa mga kabanwahanan ang nagresulta sang paghigko sang tubi (surface water) kag manabaw nga pulunduhan sang tubi (shallow aquifers) Manubo sang sa 25% sang komunidad sa kaumhan ang may kuluhaan sang matinlo nga tubig-ilimnan. Ang ini nga butang, may daku nga epekto sa ikaayong lawas sang mga pumuluyo nga yara sa kasarangan nga edad nga makatrabaho kag sa *child survival rate*²⁶ sa mga komunidad nga gin-estudyuhan..

References

Hatzios M, Lundin, C G and Alm, A 1994 *Africa: A Framework for Integrated Coastal Zone Management*. Africa Environmentally Sustainable Development Division, The World Bank.

Mougeot, L J A 2000 Urban Agriculture: Definitions, Presence, Potentials and Risks. In Bakker, N et al (eds), *Growing Cities, Growing Food: Urban Agriculture on the Policy Agenda. A Reader on Urban Agriculture* (pp 1-42). Proceedings of a workshop organized by GTZ, CTA, ACPA, SIDA and DSE. Havana, Cuba, October 1999.

Odada, E O 2002 The Impact of Human Activities on Africa's Coastal and Marine Areas and the Implications for Sustainable Development. In Arthurton, R S et al (eds), *African Basins: LOICZ Global Change Assessment and Synthesis of River Catchment-Coastal Sea Interaction and Human Dimensions* (pp 71-80). LOICZ Reports and Studies No 25.

Si Yemi Akegbejo-Samsons katapo sang Department of Aquaculture and Fisheries Management sang University of Agriculture sa Abeokuta, Nigeria. Mapakig-angotan siya sa <samsons56@yahoo.co.uk>.

²⁶ Lebel nga kon sa diin mabuhi ang lapsag nga bag-o bun-ag.

Pagsiyasat sang Palangabuhian: Aktuwal nga Eksperyensya sa Paggamit sang PRA

Pham Minh Tam and Trinh Quang Tu

Ang Umpisa

Ang Participatory Rural Appraisal (PRA), bilang kombinasyon sa pagsiyasat kag buluhaton, mapuslanon sa pagbinag-binag sang estado kag epekto sang proyekto kag programa. Ang PRA sa masami ang una nga tikang sa proseso sa pagplano nga sa diin ang komunidad ang ginatagaan sang importante nga papel. May kinaiya ini sang pagbuylog sang mga pumuluyo sa paghatagay sang impormasyon kag pagbinag-binag sang aktuwal nga sitwasyon. Ugaling may iban nga sitwasyon sa paghimo sang PRA, nga wala kami nakakuha sang maayo nga resulta bangud nagakuha pa lang kami sang eksperyensya. Gani, gusto namon ipakig-ambit ang mga pila namon ka natun-an nga leksyon sa pagpatigayon sang UNDP-funded project “Analysis of Sustainable Livelihoods of the Poor in Northern Uplands of Vietnam” (UNDP, 2001) kag DFID-funded livelihoods analysis work (ARMP, undated; DFID, 2000).

Proseso sa Pag-analisar sang Palangabuhian

Ginkumbinar namon ang pamaagi sang PRA kag pagkuha sang *secondary data*²⁷ sa probinsiyal, distrito, commune kag *village*²⁸ nga lebel, nga nagahatag sang importansiya sa estado sang kaimulon kag nutrisyon. Sa lebel sang panimalay, gin-analisar namon ang mga sistema sa pagpanguma, ginpat-ud ang estado sang Kaimulon kag nutrisyon, kag nagkonsiderar sang mga pilili-an nga buluhaton para mapa-uswag ang palangabuhian. Halimbawa, ginkumpara namon ang akwakultura sa iban nga mag buluhaton sa sistema sang pagpanguma – paagi sa gasto, benepisyu kag mga butang nga makaapekto sang palangabuhian (vulnerability) - para makahimo sang desisyon kon untaton ukon sigehon ang akwakultura.

Ang mayor nga mga pamaagi sa pagkuha sang data amo ang *household interviews*²⁹ upod sa mga *babayi kag lalaki*, *focus group discussions*³⁰, kag *key informant interviews*³¹ upod sa mga indibidwal sa komunidad. Sa palibot sang barangay, ang mga panimalay makabig nga isa ukon nagakasari-sari nga mga grupo sandig sa talaksan katulad sang *ethnicity*³², kita, trabaho, nalabot nga edukasyon ukon iban pa katulad sang *vulnerability*³³ kag maayo-ayo ukon “better-off” nga mga panimalay.

Ang Natun-an nga Leksyon

Ang Pag-gamit sang PRA

Mga pila ka mga leksyon nga natun-an namon sa pag-gamit sang PRA tools nagalakip:

- Magpreparar kita sang listahan sang mga impormasyon nga gusto naton makuha, apang likawan ang pag-gamit sang pirme na lang pormal sa pagpamangkot kag sobra nga pag-gamit sang teknikal nga mga tinaga. May mga tini-on nga may problema nga indi naton

²⁷ Mga yara na nga mga data halin sa nagliligad nga mga pagsiyasat ukon pagtuon nga makuha sa nagakalainlain nga ahensiya sang may kaangtanan nga institusyon, ahensiya ukon organisasyon.

²⁸ Katulad sang barangay sa Pilipinas.

²⁹ Pagpamangkot bahin sa palangabuhian sang mga miyembro sang panimalay nga may katuyuan sa paghangop sang mga sistema sa ila Pagpangabuhi.

³⁰ Pagdiskusyon ukon pag-estoryahanay bahin sa nakasugtasnan nga isyu upod sa isa ka grupo sang pumuluyo.

³¹ Pagpamangkot bahin sa palangabuhian sang mga tawo nga ginabantug nga may ihibalo sa mga impormasyon nga gusto mahibaluan katulad sang pinuno sang isa ka komunidad ukon organisasyon, tumandok nga ginakilala nga mga tawo sa duog kag iban pa.

³² Katutubo nga lahi

³³ Mga butang nga makaapekto sang palangabuhian

makita ukon mapinsaran pamangkuton. Ang mga pamangkot dapat angot sa aton mga obserbasyon, gamit ang ano, san-o, diin, sin-o, nga-a kag paano?

- Dapat mag-gamit kita sang mga palamangkutanon nga indi lang masabat sang huo ukon indi (open-ended questions) nga magahatag sang mas madamo nga impormasyon. Ang mga impormasyon masikyar paagi sa pag-*cross check* sa nagakalain-lain nga mga tawo kag lain-lain nga kagamitan sang PRA.
- Mas maayo nga gamiton ang *resource map*³⁴ kag *transect walk*³⁵ nga mga pamaagi sa umpisa. Makabulig ini sa matul-id nga pagpahangop sang mga sitwasyon sang barangay bag-o mag-gamit sang iban pa nga pamaagi. Halimabawa, ang *transect walk* nagakombinar sang paglakat lakip ang *key informant interview* nga magapatigayon sang mas madalum nga palamangkutanon kag sabat sang sa ginahimo sa opisina ukon iban nga *building*.

Ang Pagsulat sang Report sa Field

Importante gid ang pagdokumento sang impormasyon sa lugar nga gina-estudyuhan (field) samtang ululupod ang *study team*. Mas mapahapos ang pagsulat sang report paagi sa pagsulat sang proseso sa pormat katulad sang diary kag pagsulat sang isa ka malip-ot nga *summary of diagrams* nga nagresulta sa pag-gamit sang PRA.

Diaries kag Notes

Maghimo sang isa ka pribado nga diary ukon pila ka serye sang mga notes para mataga-an sang nagaka-igo nga atensiyon kon sa diin ikaw, nga indi taga dira, maluyag matabo ang mga butang sa dason nga kahigayunan. Sa diin ang mga problema? Ano ang mahimo para malikawan ang mga ini? Sin-o ang makahatag sang iban nga solusyon? Ano nga mga sala ang dapat madumduman? Ano ang yara nga mga leksyon nga dapat matun-an?

Pagseguro sang Partisipasyon sang mga Imol nga Pumuluyo

May kaugali-an nga ang mga imol nga tawo indi makapartisipar sa mga buluhaton sa komunidad bangud:

- Wala sila sang salig sa ila lawas ukon nahadlok sila nga magpartisipar. Gabatyag sila sang kabag-o sa proseso sang paghimo sang disisyon kag gabatyag nga kulang ang ila ihibalo bahin sa mga polisa kag programa sang gobyerno.
- Ang mga *study teams* mas gusto nga pabuylugon ang mga "better-off" ukon may "ara-ara" nga mga tawo sa mga buluhaton bangud nga daw mas mahapos ang pag-obra upod sa ila, kag gusto namon magpakita sang maayo nga resulta samtang nagapakita nga ang tinutuyo amo ang pag-obra upod sa mga imol nga tawo.

Dapat seguraduhon naton nga ang mga pinaka-imol nga grupo sa komunidad nagapartisipar kag ang ila mga tingug mabatian sa bisan ano nga buluhaton.

Pagseguro sang Partisipasyon sang mga Babayi

Ang mga babayi sa masami may mas diutay nga oportunidad sa pag-entra, kag kalabanan ginapabay-an sa mga buluhaton nga pangsosyedad kag pangka-uswagan, labi na gid sa kaumahan, importante nga ibuylog sila sa mga *participatory processes*³⁶, bangud:

- Ang ila kinahanglanon kag prayuridad sa masami lain sang sa mga lalaki kag kalabanan mas nagahatag sang atensiyon sa pamilya. Kinahanglan naton nga panginpuslan ang oportunidad nga maka-estorya sa mga kalalakihan kag kababaihan.

³⁴ Mapa sang nagakalain-lain nga sahi nga dunang manggad nga ginahalinan sang palangabuhian sa isa ka lugar.

³⁵ Isa ka pamaagi sang PRA nga ginahimo paagi sa paglakat halin sa pinakamataas nga bahin sang lugar pakadto sa pinakanubo nga bahin kag pag-obserbar, pagpulupamangkot sa mga gina-agnan nga tawo kag pagmapa sang mga dunang manggad nga makita sa kada bahin nga maagyan.

³⁶ Proseso nga may partisipasyon sang tanan

-
- Ang mga kababaihan may daku nga papel sa kauswagan, labi na gid sa mga buluhaton katulad sang akwakultura mga malapit sa kabalayan.

Katapusan

Bilang isa ka buluhaton. ang PRA naga-integrar sang partisipasyon kag pagsiyasat, gani nagakinahanglan sang hanas nga *facilitators*³⁷ kag *interviewers*. Sa proseso sang PRA, dapat nga mag-gamit sang nagakabagay nga pamaagi sa praktikal nga sitwasyon, labi na gid sa kaumahan kag kabukiran. Makumbinar man ang gamit sang PRA sa iban pa nga mga pamaagi katulad sang *questionnaires*³⁸ kag mga *interviews* para malab-ot ang epektibo nga mga resulta.

References

ARMP (undated) *Poverty and Aquatic Resources in Vietnam: An Assessment of the Role and Potential of Aquatic Resource Management in Poor People's Livelihoods*. Bangkok: Aquatic Resources Management Programme, Network of Aquaculture Centres in Asia-Pacific and DFID South East Asia.

DFID 2000 *Sustainable Livelihoods Guidance Sheets*. London: Department for International Development.

UNDP 2001 *Analysis of Sustainable Livelihoods of the Poor in Northern Uplands of Vietnam*. Project VIE/98/009/01/NEX. United Nations Development Programme.

Si Pham Minh Tam kag Trinh Quang Tu katapo sang Department of Extension, Research Institute for Aquaculture No 1, Bac Ninh, malapit sa Hanoi, Vietnam. Mapakig-angotan sila sa <minhtam1977@yahoo.com> kag <vipavadi2@yahoo.com>, ukon <ria1@hn.vnn.vn>.

³⁷ Manugpatigayon sang buluhaton sa pulong-pulong ukon pagtipon-tipon.

³⁸ Napreparar nga listahan sang mga palamangkutanon.

Pamaagi nga Ginatawag Tayuyon nga Palangabuhian para sa Kauswagan sa Pangisda para sa Pagpahaganhagan sang Kaimulon sa Nakatungdan-nasidlangan nga Vietnam

Nguyen Van Tu and Nguyen Minh Duc

Pag-gamit sang Pamaagi sa Tayuyon nga Palangabuhian sa AIT-AOP

Ang SIDA-funded "Project on Rural Development through Aquatic Resources Management" sang Asian Institute of Technology's Aqua Outreach Program (AIT-AOP) gin-implementar sa naamihan-nasidlangan nga mga probinsiya sang Vietnam halin sang 1994. Ang katuyuan sang proyekto amo ang pagpa-uswag sang palangabuhian sang pinakaimol nga mga katawhan sa kaumahan paagi sa tayuyon nga pagdumala sang dunang manggad sa kadagatan. Bangud sang mga buluhaton katulad sang *on-farm fish culture trials*³⁹ kag pagdugang sang kapasidad sang probinsiyal Agriculture Extension Centers (AEC), ang magagmay nga operasyon sa pagsagud sang isda (small-scale fish culture) nag-uswag sang amat-amat kag nagbulig sang daku sa pagdugang sang kita sang mga imol nga panimalay. Ang katuyuan sa pagpatigayon sang *sustainable livelihoods (SL) analysis*⁴⁰ sa idalum sang proyekto amo ang:

- Pag-analisar sang subong nga estado sang pagprodukto, mga kahimtangan sa pagpangabuhi kag mga kapasidad kag duna nga mga manggad sang mga imol nga mangunguma kag mangingisda sa mga ginatuyo nga lugar.
- Pagkilala sang mga importante nga mga trabaho kag palangitan-an sang mga imol nga mangunguma kag mangingisda kag Paghangop sang kinahanglanon para makatibawas sila sa Kaimulon.
- Paghangop sang mga institusyon, polisa kag mga butang nga naga-impluwensiya sa pag-gamit sang dunang manggad sang mga imol nga pumuluyo kag pagbulig sang gobyerno-lokal kag iban nga may kahilabtanang nga ahensiya sa pagdihon sang isa ka nagakaigo nga Hunger Eradication and Poverty Reduction (HEPR) nga estratehiya paagi sa pagpa-amwad sang dunang manggad sa kadagatan.
- Pagtukod sang mga data para sa paghimo sang mga plano para sa buyloganay nga buluhaton sang proyekto nga may katuyuan sa pagbulig sa mga imol nga tawo sa pagpa-uswag sang ila palangabuhian paagi sa maayo kag nagakaigo nga pag-gamit sang dunang manggad.

Implementasyon

Para ma-implementar ang *SL analysis approach*⁴¹, ang mga katapo sang AIT-AOP nagpakig-angot sa mga lokal nga utoridad kag may kahilabtanang nga ahensiya – katulad sang Department of Agriculture and Rural Development (DARD) kag AECs – para magpatigayon sang Rapid Rural Appraisal (RRA) sa mga komunidad ukon *communes* sa mga kabuylog nga Probinsiya. Ang *survey group*⁴² nagproponer sa pagpili sang Hoa Thanh Commune sa Chau Thanh District – Tay Ninh Province, Long Ha Commune sa Phuoc Long District – Binh Phuoc Province, kag Thanh Son Commune sa Tan Phu District – Dong Nai Province. Ang ini nga mga *communes* imol apang may daku nga kahigayunan sa pagpatin-ad sang ila dunang manggad sa kadagatan.

Sa wala maumpisan ang *survey*, ang AIT-AOP naghana sang mga katapo-lokal sa *SL approach*. Sa madason, isa ka *multidisciplinary group*⁴³ ang ginporma halin sa mga katapo sang DARD, AEC, district agriculture and economics divisions, commune People's Committees, Farmers Union kag iban pa nga may kaangtanang nga ahensiya. Ang *SL analysis* ginhimo sa tatlo ka *communes* halin sang Pebrero hasta Abril 2002. Base sa *SL framework*, ang Participatory Rural Appraisal (PRA nga mga

³⁹ Mga pagtilaw sang sagud sang isda sa punungan.

⁴⁰ Pag-analisar sang tayuyon nga palangabuhian.

⁴¹ Pamaagi sa pag-analisar sa tayuyon nga palangabuhian

⁴² Grupo sa pagsiyasat

⁴³ Grupo halin sa nagakalain-lain nga mga espesyalisasyon

pamaagi ang gingamit para magkuha sang data para sa pag-analisar sang *livelihoods assets*⁴⁴, polisa, institusyon kag proseso nga makaapekto sang palangabuhian. Mga data bahin sa problema, mga kabudlay ukon upang kag mga kaayuhan sang pag-uswag sang dunang manggad sa kadagatan, ginkuha man kag gin-analisar.

Mga Resulta

Ang mga imol sa mga *communes* nga gin-estudyuhan may kakulang sa duta nga pangumhan, kapital kag teknolohiya, kag sa masami gapangatubang sang risgo nga dulot sang malain nga panahon kag pamalatian. Indi sila makakuha sang ginakinahanglan nga kapital para pang-gasto sa pagpa-uswag sang produksiyon, bisan halin sa Bangko para sa mga Imol kag *Agriculture Development Bank*.

Ang kada panimalay may kinaiya nga sitwasyon. Gani, ang HEPR nga mga programa dapat isanto sa mga sitwasyon sang mga panimalay. Ang bisan ano nga mga programa dapat indi lang direkta nga makaapekto sang mga hilikuton sa pagpangabuhi sang mga tawo, kondi magasuporta man sang mga polisa, katulad sang kredito kag dunang manggad, nga sa diin makakuha sang benepisyu ang mga imol nga tawo.

Ang mga imol nga mangunguma nagapamugon sa uma sang iban, nga amo ang dako nga ginahalinan sang ila palangitan-an, nasundan ini sang pagsagud sang isda kag paghupot sang kasapatan. Ginkilala nila ang kinahanglanon sa pag-gamit sang *locally-available resources*⁴⁵ – katulad sang pamugon, maumhan nga duta, kag suporta-teknikal halin sa serbisyo nga ginahatag sa ila (extension services) – para mapa-uswag ang akwakultura para makahatag sang dugang nga kita. Ang palangitan-an sang mga imol nga mangingisda amo ang pagpangisda sa mga suba, sapa ukon baybayon. Sang naghina ang kuha halin sa pagpangisda sa baybayon kag suba, napilitan sila nga magsaylo sa pagtanum ukon pagpamugon sa uma sang iban nga tawo. Gani, ginakinahanglan nila ang isa ka epektibo nga sistema sa pagproteher sang ila palangabuhian nga nakabase sa komunidad para mapaayo ang dunang manggad kag makasustinir sang ila kuha.

May kinahanglanon sa pag-establisar sang mga grupo sang imol nga mga pumuluyo para mabuligan sila sa paghatagay sang ihibalo kag eksperyensiya sa pagkilala sang mga problema kag upang sa palangabuhian, pagpangita sang nagakaigo nga solusyon kag pagpahulag sang ikasarang ukon puwersa sang mga pumuluyo. Paagi sa sini nga mga grupo, ang mga gobyerno-lokal, sentro sang mga nagahatag sang serbisyo sa kaumahan kag mga komite sang HEPR, mas mahapusan maghatag sang suporta para mabuligan ang mga tawo sa pagpakigbato sa mga upang batuk sa katibawasan sa kaimulon.

Suporta nga mga Buluhaton

*Farmer Field Schools on Fish Culture*⁴⁶

Paagi sa proseso sang *SL analysis*, ang mga mangunguma nagahandum nga magpa-uswag sang akwakultura para mapadako ang ila kita. Base sa hinahanglanon sang mga mangunguma, ang mga AEC sang tatlo ka kabuylog nga mga probinsiya nagpangayo sang suporta sa AIT-AOP para matukod ang *farmer field schools (FFS) on fish culture*. Bilang isa ka pamaagi sa paghatag sang serbisyo nga nakasentro kag ginapangunahan sang mga mangunguma, ang mga FFS magahatag sang kahigayunan sa ila nga makabaylohanay sang eksperyensiya kag makatuon sang mga pamaagi sa pagsagud sang isda. Ang mga FFS makapatigayon sa mga mangunguma nga makatuon bahin sa mga gastos kag benepisyu, makahimo sang mga pagtilaw kag makapangita sang nagakaigo nga solusyon sa pag-gamit kag pagdumala sang mga dunang manggad. Ang pag-gamit sang FFS nga pamaagi sa akwakultura makabulig sa mga tawo nga mangin aktibo sa pagpakipagbahin sa pag-gamit sang dunang manggad sa kadagatan para sa ila palangabuhian. Ang FFS makadala sang mga tawo sa aktibo nga pagbuylog sa proseso sang pagplano para sa kauswagan sa lebel sang ila panimalay kag komunidad.

⁴⁴ Mga kapasidad kag duna nga manggad nga ginagamit sang mga tawo sa ila palangabuhian.

⁴⁵ Mga butang ukon gamit nga makuha lang sa ila palibot nga lugar.

⁴⁶ Eskwelahan sa pagsagud sang isda sa kaumahan para sa mga mangunguma.

*Fishing and Aquatic Resources Protection Groups*⁴⁷

Para sa ila kalan-on kag kita, ang mga mangunguma kag mga mangingisda nagasalig sa mga makuha nila sa *reservoir*⁴⁸ sa Long Ha Commune kag sa mga kasapaan kag alagyan sang tubi East Vam Co River sa Hoa Thanh Commune. Sa pag-realisar sang kinahanglanon sa paghimo sang mas epektibo nga mekanismo nga nakabase sa komunidad para sa pagproteher sang dunang manggad sa baybayon, ang commune government, mga mangunguma kag mangingisda nag-establisar sang mga grupo sa pagproteher sang pangisdaan kag dunang manggad sa baybayon. Naghimo sila sang mga regulasyon sa pagpangisda kag nagahiwat sang bulanan nga pulong-pulong. Ang mga miyembro nagkasugot nga mag-untat sa pagpangisda sa mga lugar nga ginabutuhan sang isda sa tion sang pagbihod. Salamat sa operasyon sang mga grupo, ang mga illegal nga pamaagi sa pagpangisda nahaganhagan. Para madugangan ang mga yara na nga isda, sa Hulyo 2002, ang probinsiyal nga DARD sang Binh Phuoc nagbulig buhi sang 80 ka kilo nga malatudlo nga similya ukon *fingerlings* sa *reservoir*. Ang mga gobyerno-lokal sang Probinsiya sang Tay Ninh nagdihon man sang mga plano para mapa-uswag ang pagsagud sang isda sa *commune*, nga may katuyuan sa pagpahagan-hagan sang pagpangisda sa mga duna nga tubigan kag madugangan ang kita ang mga imol nga pumuluyo.

Mga Natun-an nga Leksyon

Ang *SL analysis approach* isa ka pamaagi sa pagbulig sa mga imol sa paghangop sang mga dunang manggad nga yara sa ila palibot kag sa mga katapo-lokal sa paghangop sang palangabuhian sang mga imol para masuportahan sila sang maayo. Para mangin tul-id ang *SL analysis*, ang masunod nga mga isyu ang dapat kabigon:

- *Pagporma sang SL analysis group*: Ang mga miyembro sang grupo dapat representante sang mga ahensiya kag organisasyon nga nagatrabaho upod kag nagahatag sang suporta sa mga imol nga tawo (ehemplo ang probinsiyal nga mga AEC).
- *Ang kalawigon sang SL survey*: Ang *SL survey* dapat pagahimuon indi magsobra sa duha ka semana. Ang mga representante sang importante nga mga ahensiya kag organisasyon dapat nga magpakigbuylog sa tanan nga mga pulong-pulong kaupod ang mga mangunguma kag mangingisda sa tion sang survey.
- *Ang mga madason nga buluhaton*: Ang *SL analysis* mapuslanon para sa Paghangop sang mga mayor nga butang nga makaapekto sang palangabuhian sang mga imol nga tawo. Pagkatapos mahimo ang mga buluhaton sa *SL analysis*, kinahanglan man nga makahimo sa gilayon sang mga masunod nga plano nga kabuylog ang mga mangunguma kag mga mangingisda.

Si Nguyen Van Tu ang Country Manager sang AIT-Aqua Outreach Program sa Southern Vietnam. Mapakig-angotan siya sa <nvantu@hcmuaf.edu.vn>. Si Nguyen Minh Duc yara sa the Fisheries Faculty sang Nong Lam University sa Ho Chi Minh City. Mapakig-angotan siya sa <nmduc@hcmuaf.edu.vn>.

⁴⁷ Grupo sa pagproteher sang pangisdaan kag dunang manggad sa baybayon.

⁴⁸ Dako nga depositohan sang tubi.

Nahanungod sa STREAM Journal

Ginabantala sang STREAM – Support to Regional Aquatic Resources Management

Network of Aquaculture Centres in Asia-Pacific (NACA) Secretariat
Suraswadi Building
Department of Fisheries Compound
Kasetsart University Campus
Ladyao, Jatujak, Bangkok 10903
Thailand

Editorial Team

Graham Haylor, STREAM Director
Le Thanh Luu, STREAM Vietnam National Coordinator
William Savage, STREAM Communications Specialist
Sonia Seville, STREAM Philippines National Coordinator
Thay Somony, STREAM Cambodia National Coordinator

Katuyuan

Ang STREAM Journal ginabantala kaapat ka beses ukon *quarterly* sa isa ka tuig para mapasanyog ang partisipasyon, komunikasyon kag polisa nga nagasuporta sa palangabuhian sang mga imol nga nagapanginpulos sang dunang manggad sa kadagatan sa Asya-Pacifico, kag magpundar sang pagpakig-angot sa mga nagadumala sang dunang manggad sa kadagatan kag sang iban nga mga sektor sa iban nga rehiyon. Ang STREAM Journal nagasakop sang mga isyu nga angot sa mga tawo nga ang palangabuhian nagalakis sa pagdumala sang dunang manggad sa kadagatan, labi na gid sa mga tawo nga limitado ang palangabuhian, kag gobyerno, non-government kag internasyonal nga practioners nga nagakipagbahin sa ila sa komunidad. Ini nga mga isyu, nagalakis sang pagtuon, pagdumala sang konplikto, impormasyon, kag teknolohiya sa komunikasyon, pagdumala sang dunang manggad sa kadagatan, layi, palangabuhian, gender, partisipasyon, mga tawo nga may kahilabtaan sa sini nga isyu (stakeholders), polisa kag komunikasyon.

Isa man ka importante nga katuyuan sang STREAM Journal ang paghatag sang oportunidad nga mabatian ang mga talagsa lang mabatian nga mga tingog kag mabalhag sa isa ka propisyunal nga pahayagan nga praktikal kag medyo *academic*. Ang unod sang STREAM Journal indi dapat hunahunaon nga nagapabutyag sang panan-awan sang bisan ano nga organisasyon ukon ahensiya kundi pahayag sang mga indidwal sunu sa ila inagihan. Samtang ang manunulat responsable sang ila mga artikulo, ang STREAM nagarekognisar kag naga-ako sang responsibilidad sa kon ano man nga *editorial bias* o kakulangan.

Distribusyon

Ang STREAM Journal may yara nga tatlo ka mga format:

- ang *electronic version* nga pagaprintahon kag gipangtag sang STREAM Communication Hubs
- ang version nga puwede makuha kag ma-download sa PDF format halin sa STREAM Website sa www.streaminitiative.org. kag
- ang printed nga version nga ginapanagtag gikan sa NACA Secretariat.

Kontribusyon

Ang STREAM Journal nagahingyo sang kontribusyon sang mga artikulo nga may interes sa mga nagagamit sang mga dunang manggad sa kadagatan kag sa mga tawo nga naga-obra upod sa ila. Ang STREAM Journal nagasuporta man sang mga upod sa trabaho nga naga-obra sa komunidad para magdukumento sang ila mga inagihan sa mga pahina nga ini.

Ang mga artikulo dapat masulat sa simple nga Ingles kag indi magasobra sa 1,000 ka tinaga ang kalawigon (mga duha ka pahina sang A4 sa single-spaced text).

Ang mga kontribusyon puwede mapadala kay William Savage, STREAM Journal Editor, sa savage@loxinfo.co.th. Sa dugang pa nga kasayuran, makig-angot kay Graham Haylor, STREAM Director, sa ghaylor@loxinfo.co.th.

Nahanungod sa STREAM

Ang Suporta sa Rehiyonal nga Pagdumala sang Dunang-Manggad sa Kadagatan ukon Support to Regional Aquatic Resources Management (STREAM) isa ka inisyatibo nga gindesyino sa sulod sang lima ka tuig nga Obra Programa sang Network of Aquaculture Centres in Asia-Pacific (NACA). Ang katuyuan sini amo ang pagsuportar sang mga ahensiya kag institusyon sa :

- Paggamit sang mga yara na kag mga palaabuton nga inpormasyon sa mas epektibo nga paagi,
- Pag-intyende sang tul-id sa mga palangabuhian sang mga imol
- Pagbulig sa mga imol nga maka angkon sang mas labi nga impluwensiya sa pagdihon sang mga layi kag pamaagi nga may epekto sa ila pangabuhi

Ang STREAM magahimo sini paagi sa pagsuporta sang mga pang-kauswagan nga polisa ukon layi kag mga pamaagi sang mga nagabulig nga institusyon, kag pagpasanyog sang ila abilidad sa:

- Pagpahatpahat sang mga isyu nahanungod sa pagdumala sang mga dunang manggad sa kadagatan nga naga apekto sang palangabuhian sang mga imol
- Pagmonitor kag pagbinagbinag sang mga nagakalain lain nga pagdumala sang dunang manggad sa kadagatan
- Paghatag sang inpormasyon ,kag
- Pagpakig-angot sa mga sektor kag mga kapungoran

Ang STREAM nga inisyatibo nasandig sa pagbinuligay, nga nagalakip sa pagbuylogang sang mga nagpundar nga grupo (AusAID, DFID, FAO and VSO) nga nagasuportar sang NACA. Ini naggamit sang komprehesibo nga paagi, nga nagatuyo sa pagpaalinton kag pagpakig-angot sa mga katawhan nga may kahilabtan sa pagdumala sang aton manggad sa kadagatan kag pagbulig sa ila sa pagpasanyog sang desinyo sang inisyatibo, implementasyon kag pagdumala.

Ang pagbuylogang nga obra ginapakig-angot sa kada pungsod paagi sa Nasyonal Coordinating Teams kaupod ang Nasyonal nga Koordineytor (isa ka senyor kag nasyonal nga empleyado sang gobyerno) kag sang Communications Hub Manager (isa ka full-time nga nasyonal nga opisyal nga suportado sang STREAM sa una nga duha ka tuig) kag naga-angot sa madamo nga mga pumuluyo nga may kahilabtan. Ang Communications Hub may yara nga sistema sang komunikasyon nga nagalakip sang *hardware,software*, paghanas, suporta sa teknolohiya sa inpormasyon kag pagpakig-angot kag suporta sa pagpauswag sang katawhan, kag ang pagpakig-angot paagi sa internet.

Ang nasyonal nga koordinasyon ginagiyahan sang Pungsodnon nga Dokumento sa Stratehiya ukon Country Strategy Paper (CSP) nga tuigan nga gina-repaso kag gindihon sang Koordineytor kag Hub Manager paagi sa pagpakighinun-anon sa mga pumuluyo kun sa diin sila nagapakig-angot sang masami. Ang CSP nagakilala sang mga importante nga isyu, nagapakita sang rehiyunal nga pakig-angot, nagaplano kag nagaprayuridat sang mga importante nga dapat himuon kag nagapangita sang pundo para sa mga stratehiya gikan sa STREAM ukon sa iban pa (nga may pagbulig gikan sa STREAM).

Ang Rehiyonal nga Opisina sang STREAM (nga nahamtang sa NACA Secretariat sa Bangkok) nagahatag direksiyon sa inisyatibo, nagabulig sa rehiyonal nga koordinasyon kag nagahatag pundo kag nagadumala sang mga nagakalain lain nga yunit sa palangabuhian, pagpasanyog sang polisa, komunikasyon kag mga espesyal nga isyu. Ang sentro sang komunikasyon naga-angot sang mga inter-aksyon, mga natun-an sa leksiyon kag aktibidades sang paghugponganay.

Ang implementasyon sang STREAM isa ka sulitsulit nga pamaagi, nga ginsugoran sa Cambodia kag Vietnam kag igapalapnag sa bilog nga Asya-Pasipiko sa diin ang mga oportunidad yara sa pagbulig sang kaimulon kag pagpasanyog sang maayo nga pang gobyerno, samtang ang eksperiensya naagyan, ang leksiyon nga natun-an, ang epekto napakita kag ang dugang nga pundo naangkon. Ang estratehiya sang komunikasyon sang STREAM may katuyuan sa pagdugang sang epekto sini paagi sa pagpaseguro nga ang mga ihibalo kag abilidad napahibalo sa mga pamaagi sang pagkambiyo sa bilog nga rehiyon, kag ang mga leksiyon nga natun-an ginapalapnag sa bilog nga Asya-Pasipiko. Ang STREAM Journal kag ang kaupod sini nga Diskusyon nga Pagpakighinun-anon sa STREAM Website, mga parte sang sini nga stratehiya.

STREAM National Communications Hub Managers

Cambodia: Sem Viryak <cfdo@camnet.com.kh>
 Philippines: Elizabeth Gonzales <streambfar-phil@skynet.net>
 Nepal: Nikanth Pokhrel <agroinfo@wink.com.np>
 Vietnam: Nguyen Song Ha <nguyensongha@fpt.vn>